

CEZAYİR-FRANSA DİPLOMATİK KRİZİ VE BÖLGESEL YANSIMALARI

KAAN DEVECİOĞLU

Araştırmacı ORSAM

“

Cezayir yönetimi, Macron'un söz konusu açıklamalarını Cezayir iç savaşı şehitlerine hakaret olarak nitelendirmiş, tepki olarak Fransa'daki büyükelçisini geri çağırarak Fransız hava kuvvetlerine ait savaş uçaklarına hava sahasını kapatmıştır.

”

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nı yaşayan ailelere (çoğunluğu Harikiler) mensup 18 gençle gerçekleştirdiği toplantıda, Fransız sömürge yönetiminden önce Cezayir diye bir ulusun olup olmadığına dair bir ikilem olduğunu, günümüzde Türk medyasının tek sömürgeci gücün Fransa'yımsı gibi bir algı yönetimine girdiğini, Türklerin (Osmanlı) Cezayir'de oynadığı rolün ve kurduğu hâkimiyetin izlerini unutturduğuna vurgu yapmıştır. Bu minvalde Macron, Fransa'nın önümüzdeki dönemde Arapça ve Berberice yayınlara ağırlık vereceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Cezayir

yönetimi, Macron'un söz konusu açıklamalarını Cezayir iç savaşı şehitlerine hakaret olarak nitelendirmiş, tepki olarak Fransa'daki büyükelçisini geri çağırarak Fransız hava kuvvetlerine ait savaş uçaklarına hava sahasını kapatmıştır. Bu kararların ardından Mali yönetimi de son aylarda Fransa ile yaşadıkları gerilimden dolayı Fransa'daki elçisini istişare için geri çekmiştir. Bu kapsamda Arap Parlamentosu Macron'un açıklamalarını kınamıştır. Diğer taraftan Cezayir, komşusu Fas ile de kriz yaşamaktadır. Bu kapsamda Cezayir ilk olarak Fas üzerinden İspanya'ya giden doğal gaz boru hattını kapatmış, geçtiğimiz ay da Fas'ın sivil ve askerî uçaklarına hava sahasını kapatarak elçisini de istişare için geri çekmiştir. İki ülke arasında tırmanan gerginliğin temelindeyse Batı Sahra bölgesiyle ilgili anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

Cezayir özelinde tırmanan bölgesel krizlerin gölgesinde Macron'un Fransa'ya karşı bir nefretin yükseldiğinin farkında olduğu anlaşılmaktadır. Ancak buna karşı Fransız yönetiminin nasıl bir çözüm yöntemi izleyeceğine dair tutarlı bir politikası yoktur. Macron'un açıklamalarından hareketle bunun sadece Arapça ve Berberice

yayınlarla medya üzerinden algı yönetimi şeklinde yapılacağı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Cezayir'in Fransız askerî kuvvetlerine hava sahasını kapatmasının, Mali özelinde Sahel'de yürüttüğü terörle mücadele operasyonlarına desteğini tama-

mıyla çekme kararı alan Fransa'yı olumsuz etkileyeceği şüphesizdir. Buradan hareketle yazının temel tartışma konusu Cezayir-Fransa diplomatik krizinin nedenlerini tespit etmek ve Fransa'nın bilhassa Macron yönetimiyle birlikte Cezayir özelinde Afrika'da düşüşe geçen profilini tartışmaktır.

CEZAYİR-FRANSA GERİLİMİNİN ARKA PLANI

Cezayir ile Fransa arasındaki gerginliğin arka planı dört temel gelişmeye dayandırılabilir. Bunlardan birincisi Cezayirliilerin Macron yönetimindeki Fransa'dan özür beklemesidir. Macron, 2017'de cum-

hurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında sömürgeleştirmeyi “insanlığa karşı suç” şeklinde niteleyerek kınamış, bu ise Fransa’da büyük tartışmalara neden olmuştur. Cumhurbaşkanı olduktan sonrası Cezayir savaşının incelenmesi için tarihçi Benjamin Stora’yı görevlendirmiştir. Tarihçi Stora, 150 sayfalık “Hafıza ve Hakikat” komisyonunun kurulması da dâhil olmak üzere 22 önerinin yer aldığı bir rapor sunmuştur. Cezayir tarafı, raporu eleştirerek Fransa tarafından işlenen suçların gizlendiğini belirtmiştir. Ayrıca Macron, Cezayir tarafından sürekli talep edilse de özür dilemeyi reddetmiştir. Ancak Macron’un Cezayirlilerden özür dilemeyi reddetmesi ve Stora raporunun Fransa’nın sorumluluğunu tam olarak yansıtmaması iki ülke arasında soğuk rüzgârlar esmesine neden olmuştur.

“

Cezayir Genelkurmay Başkanı General Said Şangariha, Fransa’ya 1960’larda ülkesinin çölünde yürütülen nükleer deneme sahalarının haritalarını radyasyondan temizlenmesi için teslim etme çağrısı yapmıştır. Aynı şekilde Cezayir Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı el-Haşimi Cabub, mecliste katıldığı oturumda Fransa için “ebedi ve geleneksel düşmanımız” ifadesini kullanmıştır. Dolayısıyla Macron’un siyaseten etkisiz kaldığı ve Afrika’ya yönelik “açılım” çabalarının inandırıcı bulunmadığı anlaşılmaktadır.

”

Paris’in sömürgeci tarihiyle yüzleşme konusunda isteksiz davranması Cezayir’i rahatsız etmiş ve sert açıklamalara neden olmuştur. Örneğin, Cezayir Genelkurmay Başkanı General Said Şangariha, Fransa’ya 1960’larda ülkesinin çölünde yürütülen nükleer deneme sahalarının haritalarını radyasyondan temizlenmesi için teslim etme çağrısı yapmıştır. Aynı şekilde Cezayir Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı el-Haşimi Cabub, mecliste katıldığı oturumda Fransa için “ebedi ve geleneksel düşmanımız” ifadesini kullanmıştır. Dolayısıyla Macron’un siyaseten etkisiz kaldığı ve Afrika’ya yönelik “açılım” çabalarının inandırıcı bulunmadığı anlaşılmaktadır.

İkincisi, Hirak protestoları ile Abdülaziz Buteflika rejiminin düşmesiyle bağlantılıdır. Fransa ile iyi ilişkileri bulunan Buteflika rejiminin düşmesi ve ordu içerisindeki ulusalcı generallerin sistemi kontrol etmeye başlaması iki ülke arası ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Üçüncüsü, Fransa hükûmeti ta-

rafından yasa dışı yollardan ülkeye giriş yapan kişilerin geri kabulünde isteksiz davranıldığı gerekçesiyle Tunus, Cezayir ve Fas vatandaşlarına verilen vize sayılarını azaltma kararı alınmasıdır. Fransa İçişleri Bakanı Gerald Darmanin, Cezayir ve Fas vatandaşlarına verilen vize sayısını yüzde 50, Tunus vatandaşlarına verilen vize sayısının ise üçte iki oranında azaltılacağını açıklamıştır. Karara tepki gösteren Cezayir Dışişleri Bakanlığı yaptığı yazılı açıklamada, Fransa’nın Cezayir Büyükelçisi François Gouyette’in bakanlığa çağrılarak, Paris’in Cezayir vatandaşlarına yönelik “tek taraflı” vize kısıtlamasına ilişkin Cezayir yönetiminin tepkisinin iletildiğine dikkat çekilmiştir.

Ayrıca açıklamada, Cezayir Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Şekib Kaid’in Fransız büyükelçiyle yaptığı görüşmede, Cezayir tarafıyla istişare edilmeden alınan bu kararın basında yer alma şeklinin, kararın amacı ve nasıl uygulanacağına ilişkin soru işaretlerine yol açtığı be-

lirtilmiştir. Dördüncüsü, Cezayir’de, Türkiye, Rusya ve Çin’in ekonomik ve askerî etkisinin artması, Fransa’nın ekonomik ve siyasi nüfuzunun azalmasına ve Cezayir’in Fransa’yı artık eskisi gibi önemli bir ortak görmemesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda Fransa, Cezayir Ordusuna ve sistemine yönelik medya üzerinden olumsuz yayınlar yapmış, Mayıs 2020’de ise Cezayir, Hirak ile ilgili bir belgeselin yayımlanması üzerine Paris büyükelçisini geri çekmiştir. Nitekim bu olaylar da zamanla iki ülke arası ilişkilerdeki gerginliği tırmandırmıştır. Nihayetinde ise Fransa’da cumhurbaşkanlığı seçimine 6 ay gibi kısa bir süre kalmışken aşırı sağ seçmenin yükselişinden çekinen Macron’un Cezayir ulusunu aşağılaması, zaten Fransa’dan haz etmeyen Cezayir’deki askerî ve siyasi elitlerin büyük tepkisine yol açmıştır. Böylece ülkedeki Fransız şirketlerinin sözleşmeleri yenilenmemiş ve Fransa’ya Buteflika döneminde verilen destek ve Cezayir’de Fransız nüfuzu azalmaya devam etmiştir.

BÖLGESEL YANSIMALAR

Uluslararası sistemde yükselen güçlerin Afrika’ya artan ilgileri, burada stratejik çıkarları olan Fransa’yı endişelendirmektedir. Bu minvalde Cumhurbaşkanı Macron göreve geldiğinden bu yana Afrikalı liderlere hoş görünme çabasıdır. Dolayısıyla Macron, “sömürgecilik bitti” söylemi altında Afrika ülkelerine fon aktarımı yapmak ya da yağmalanmış bazı tarihî eserleri geri göndermek gibi iyi niyet gösterilerinde bulunmasına rağmen, Fransa’nın sömürgecilik döneminde işlediği suçlarla yüz-

leşmekten ve bu nedenle özür dilemekten kaçınmakta aksine kelime oyunları ile algı yönetmeye çalışarak gerçekleri manipüle etmektedir.

“

Cezayir ile Fransa arasında son yıllarda yaşanan gerginlikler, Fransa’nın Sahel operasyonlarındaki Cezayir’le iş birliğini de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla Cezayir’in Fransız askerî kuvvetlerine hava sahasını kapatma kararı, Sahel’deki Barkhane Operasyonu kapsamında yürüttüğü faaliyetlerindeki iş birliği alanlarının tamamen sonlandığı anlamına gelmekte ve bölgesel dengeler açısından kayda değer bir önem taşımaktadır.

”

Cezayir ile Fransa arasındaki anlaşmazlığın bölgesel yansımalarının önemli boyutunu Fransız askerî uçaklarına Cezayir’in hava sahasını kapatması içermektedir ki bu durum iki ülke arası ilişkilerin yanı sıra Sahel özelindeki bölgesel meseleleri de etkileyecek potansiyele sahiptir. Bu minvalde Cezayir ile Fransa arasında son yıllarda yaşanan gerginlikler, Fransa’nın Sahel operasyonlarındaki Cezayir’le iş birliğini de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla Cezayir’in Fransız askerî kuvvetlerine hava sahasını kapatma kararı, Sahel’deki Barkhane Operasyonu kapsamında yürüttüğü faaliyetlerindeki iş birliği alanlarının tamamen sonlandığı anlamına gelmekte ve bölgesel

dengeler açısından kayda değer bir önem taşımaktadır. Bu minvalde Cezayir Parlamentosu tarafından yayımlanan yakın tarihli bir raporun 2019 yılından bu yana en az 1000 Fransız uçağının Cezayir hava sahasını kullanarak Sahel’deki misyonlarına geçiş yaptığını kaydetmesi bu iddiayı desteklemektedir.

Sonuç olarak, bugün Fransa’nın buradaki askerî varlığını azaltmaya hazırlanması, Rusya’nın Wagner paralı askerleriyle Mali özelinde bölgeye yerleşme çabaları, Cezayir’in ve Mali’nin uluslararası sistemde yükselen güçler olan Çin, Rusya ve Türkiye ile siyasi, askerî ve ekonomik alanlarda yakınlaşması, buna karşılık söz konusu ülkelerin Fransa’ya tavır alması önemli bölgesel dönüşümlere işaret etmektedir. Fransa ve diğer Avrupalı aktörler tarafından yapılan açıklamalar incelendiğinde Sahel’de Fransa’nın Rusya ile bir iş birliğine girmeyeceği anlaşılmaktadır. Ayrıca Fas’ın uluslararası sistemdeki Batılı pozisyonu düşünüldüğünde Cezayir’in geçtiğimiz haftalarda Fas ile diplomatik ilişkilerini keserek hava sahasını kapatması da Cezayir-Fransa diplomatik krizinin diğer bölgesel yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan Fransa’nın bölgedeki askerî varlığını azaltma sinyalleri Sahel’de ABD ve Avrupalı ülkelerin varlığını arttırma talebine de işaret etmektedir. Nitekim Fransa pek çok kez buradaki yükün büyük bölümünü tek başına çektiğini açıklayarak ABD’nin ve diğer Avrupalı güçlerin buradaki angajmanlarını arttırması için ABD başta olmak üzere söz konusu ülkelerde lobi çalışmaları yapmaktadır. ■